

Горан
ЦОКОВИЋ

НАРОДНА ПРЕДАЊА О ХАЈДУКУ ИСИДОРУ БАЈИЋУ

UDK: 94 (497.11) „19”
929 : Бајић И.

АПСТРАКТ: Рад је посвећен хајдуку Исидору Бајићу из села Богданице, његовом отпору аустроугарској окупацији у периоду од 1916 - 1918. године. Највећи број података заснован је на народном предању оних који су га познавали или оних који су га знали из прича.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: хајдук, доушници, Овчар Бања, ослобођење, уцена, тамновање

С јесени 1915. године почела је Макензенова офанзива на Србију. Циљ офанзиве био је остварен до краја новембра, а територија Србије одмах подељена између Аустроугарске (северозападни део) и Бугарске (југоисточни део). Аустроугарско окупационо подручје носило је званичан назив Царски и краљевски војни генерални гувернман у Србији. Гувернман је коначно уобличен у априлу 1916, са седиштем у Београду. Његова територија била је подељена на дванасет округа - девет је припадало тзв. Старим областима, а три Новим областима. Седишта округа Старих области била су: Београд, Шабац, Смедерево, Ваљево, Горњи Милановац, Крагујевац, Крушевац, Чачак и Ужице. Сваки округ био је подељен на срезове, а срезови на општине.

Окупациони режим био је организован на начелу војне управе. Највиши извршни орган власти био је генерални гувернер. На том положају од јула 1916. до краја рата био је Адолф барон фон Ремен.

Аустроугарска управа одржала се захваљујући војним и жандармеријским јединицама, обавештајној служби и полицији. По мањим местима била је смештена жандармерија, а њене патроле залазиле су у најзабаченије области. Полицијска и обавештајна служба је за своје потребе врбовала домаће становништво. При том се служила различитим методама, као што су претња, застрашивање и подмићивање. Обавештајна служба имала је задатак да округе потпуно и стално шпијунира.

На први поглед становништво Србије се помирило са окупацијом, али је, с друге стране, користило скоро сваку погодну ситуацију да покаже окупатору да у стварности није тако. Народ се није предавао психолошки, ако је већ морао војно и политички. Окупатор је пред собом имао укорењен патриотизам, који је потхрањиван догађајима балканских ратова (1912-1913) и друге половине 1914. године.

У циљу спречавања евентуалног отпора, аустроугарске власти су уложиле много напора да пронађу и одузму оружје од становништва. До краја рата резултати таквих акција нису дали жељени ефекат.

Од првих дана окупације, жандармерија и војне јединице гониле су скривене, застрашујуће становнике шума. Неретко, на њих је отворана ватра, а у случају хватања, убијани су или вешани одмах, на лицу места.

Већ почетком пролећа 1916. године шуме су добиле своје становнике – људе који нису смели да се пријаве властима и живе легално. То су били хајдуци, одбегли због терора окупатора (бројчано их је најмање), или пак, они који нису хтели да прихвате окупацију, већ су чекали повратак српске војске (многи су били у већем или мањем сукобу са тадашњим властима).

У првом периоду окупације, хајдучија је имала неколико значајних личности које су са својим дружинама окупатору задавали много проблема. У шабачком округу то је био Светомир Матић, у смедеревском Јован Пантић, а у ужичком Исидор Бајић. Њихово деловање се настављало и у наредним годинама окупације, док не би били ухапшени или убијени.

Исидор Бајић рођен је 6. марта 1891. године у селу Богданици. Потиче из сеоске породице која се углавном бавила земљорадњом и сточарством. Његови преци доселили су се у Богданицу половином XIX века из Херцеговине, бежећи од турског зулума.

Почетком Првог светског рата мобилисан је у српску војску, где је имао чин каплара. Не зна се да ли је учествовао у балканским ратовима.

Велику офанзиву на Србију с јесени 1915. дочекао је са српском војском на обронцима Маљена. У предаху ратних дејстава, тражио је од командира чете да му дозволи да оде до куће у Богданицу, уз обећање да ће се сутрадан вратити у јединицу. Сутрадан се није појавио у својој чети, већ је остао код куће. Своју ратну опрему (пушку, две бомбе, опасач и миницију) сакрио је под једну кацу. Тражење дозволе за одлазак кући било је само изговор, јер је престао да верује у ратни преокрет. Његов пример дезертерства није био усамљен, јер је ова појава узимала све више маха.

До краја новембра 1915. године цела Србија, као и област око Богданице, била је окупирана. Пред Први светски рат Богданица је припадала каменичкој општини, односно пожешком срезу. По успостављању аустроугарске власти, овај крај припао је ужичком округу и као такав остао је до краја рата.

Окупатор је у каменичкој општини започео пописивање и хапшење преосталих српских војника. Капетан српске војске, Тешо Бајић (Исидоров брат) са својом женом саветовао је Исидору да се пријави властима, што је овај упорно одбијао настављајући да се крије. То је трајало око четири месеца. Повремено се склањао код Моравке Лубинић, кћерке познатог богаташа овог краја, Јовића Лубинића.

Исидорова снаја, због страха да би његово скривање могло изазвати проблеме, одлучи да цео случај пријави аустријској жандармерији. Жандармеријска станица у Душковцима добила је обавештење да се један одбегли српски

војник налази у својој кући у селу Богданици. Одмах је послата патрола која је опколила кућу и без већих напора ухватила Бајића. Везаних руку спроведен је у жандармеријску станицу, а затим смештен у импровизовани затвор. Била је то стара брвнара у којој је поред њега било још десетак затвореника. Од првог тренутка није га напуштала мисао о бекству. Знао је - уколико ту остане, биће интерниран или стрељан. Везаних руку није имао много изгледа да побегне, али је вредело покушати. Захваљујући својој спремности, успео је да откује једну даску на брвнари и кроз тај отвор изађе напоље. Жандарми су за њим отворили ватру, али срећне околности ишле су му на руку. Пао је већ први мрак, а и шума му је пружала добру заштиту. Везаних руку бежао је у правцу Белог Потока и Мршеља.

У кући породице Трифуновић ослободио се конопаца, а затим дошао у Богданицу где је узео скривено оружје и пошао у неизвесност. Сутрадан је код пријатеља у околини Заблаћа сазнао да је бекством спасао живот, јер га је жандармерија у Душковцима осудила на стрељање. Одлазећи од пријатеља, опазио је двојицу аустријских војника, сачекао их у заседи и убио. Затим се без задржавања упутио ка планини Јелици.

Ови догађаји за Бајића представљају почетак хајдучије, а касније и четовања. Хајдучија је у каменичкој општини и околним областима имала своју традицију. У народу овог краја дуго се одржала прича о хајдуку Милану Бркићу „који је шетао кроз Дружетиће, Тометино Поље, Гојну Гору.”¹ Деловао је крајем XIX и почетком XX века. Међутим, брзо је ухваћен, а сурова казна стигла је и њега и све похапшене јатаке.

Хајдучија је у време аустријске окупације настављена, али под измењеним околностима.

Поред традиције, повољна околност за хајдучију око Каменице била је и сама конфигурација терена. Обронци Маљена, Златибора, Овчара и Каблара, покривени густом шумом, могли су пружити сигурно уточиште од окупаторских потера, те су за Бајића постали други дом.

Током пролећа 1916. године Бајић окупља дружину која је у почетку бројала пет до шест људи. Убрзо је тај број удвостручен људима који су из сличних разлога напустили кућу и кренули у шуму. Један од првих који се придружио Исидору Бајићу био је његов брат од стрица Никета Бајић из Богданице, а потом Светислав Ускоковић, Млађен Матовић, Драгиша Чоловић, Милован Стривовић, Милић из Жежевице, Милија Продановић, Јелисав Василијевић и други. Међу њима је било и заосталих српских војника и дезертера који су, након успостављања окупације, одбили да се предају властима, скривајући своје наоружање како би га у погодном тренутку употребили.

Исидор Бајић је са својом дружином деловао у ужичком округу, а по потреби је хајдуковао и у ваљевском, горњомилановачком и чачанском округу. Према неким подацима, стизао је чак и до Мачве.

1 | Према казивању проте Милојка Петровића, Чачак, 28. фебруар 1989.

У селу Душковцима, недалеко од Пожеге, у некадашњој школи, окупатор је имао своју жандармеријску станицу којом је командовао мађарски официр Калмак. У случају немира у околини, слао је своје људе да успоставе ред, па је често долазио у сукоб са Бајићем и његовом групом.

Почетком лета 1916. године, Бајић је са својом дружином напао ову станицу. После краћег пушкарања, жандарми су у паници напустили Душковце и склонили се у Пожегу.

Због оваквих догађаја у ужичком округу жандармерија је добила појачање у људству и наређење да интензивира потере у циљу сузбијања деловања и постојања сличних група.

Убрзо је у Душковце враћена жандармерија, те се командант Калмак дао у потеру за Бајићевом дружином. Потере је организовао само дању, јер је ноћ носила додатни ризик. „Из страха нису нигде смели заноћити, до у својој станици.”²

Бежећи пред потерама, дружина се склањала код својих јатака, кретала се по шумама или прелазила у други округ. Имали су јатаке у селима: Богданици, Дружетићима, Каменици, Гојној Гори, Тометином Пољу, Прањанима, Рошцима, Врнчанима, Јанчићима, Трбушанима, Цагањама, Горњој - Средњој - Доњој Добрињи, Мађеру, Папратишту, Здравчићима, Косјерићу, Каленићу итд.

Демографски поремећај у ужичком крају био је веома изражен, а манифестовао се, између осталог, и кроз несразмеран број жена и мушкараца. За време окупације жене су у животу Исидора Бајића играле значајну улогу. Бежећи од потера, често се склањао код Гине Раичевић и Анке Варагић из Тометиног Поља. Приликом једног обрачуна са жандармима у Зајчици код Душковца, Бајић је рањен у руку и скоро два месеца скривао се код Божане Јочовић у једној каци. Овај демографски поремећај изазвао је и појаву тзв. „дивљих бракова”, какав ће бити брак између Исидора Бајића и Илинке Филиповић из Добриње. Родиће им се син Мишо Филиповић, кога су касније због сличности са оцем звали „Бајић”.

Жандармерија у Душковцима сазнала је да Исидор Бајић често одлази код извесне Неранце из села Богданице. У овом селу живеле су две Неранце - једна се презивала Чоловић, а друга Кнежевић. Не проверавајући презимена жандарми су запалили кућу погрешне особе - Неранце Чоловић.

У каменичкој општини на активност Бајића и његових људи са симпатијама је гледао и парох Радомир Кречковић. У њима је видео борце против окупатора и заштитнике сиротиње. Због свог става према овим људима, заједно са Гином Раичевић, Анком Варагић и Неранцом Кнежевић, интерниран је у мађарски логор Нежидер. По завршетку рата, интернирано становништво каменичке општине вратило се својим кућама. Међу њима је био парох Кречковић и три поменуте жене.

2 | Према казивању Милоша Јефтовића, село Дружетићи, 23. фебруар 1989.

Поред интернирања, окупатор је, због сарадње са одметницима, прибегавао и другим мерама одмазде: паљењу кућа, батинању, хапшењу. Строжих репресивних мера, као што су стрељање или вешање, није било.

Сигурно уточиште Бајић је имао и у селу Мађеру, код породице Исаиловић. Преко својих доушника жандармерија у Душковцима добила је информацију о наоружаној групи која се налази у Мађеру. Одмах је организована потера која је примећена у близини куће Исаиловића. Дружина се повукла без борбе, а сам Бајић се сакрио „иза једне камаре шаше, а преко себе набацио један дењак и тако остао непримећен”³

У Добрињи су жандарми спалили кућу Богосава Стризовића, због основане сумње да је сарађивао са Исидором Бајићем, а било им је познато да се Милован, Богосављев син, налазио у Бајићевој дружини.

Окупатор је од првих дана успостављања своје управе у каменичкој општини врбовао локално становништво у своју обавештајну мрежу. Били су то углавном имућни људи који су сарадњу са новим властима видели као могућност очувања свог иметка - прикупљањем информација о кретању наоружаних људи, њиховим јатацима, изведеним акцијама... Бајић је према њима био немилосрдан. Кажњавао их је батинањем до крви, одузимањем драгоцености (дуката, накита), или их, чак, убијао.

У селу Дружетићима, недалеко од Каменице, аустријски доушник био је Радивоје Ђеровић. Информацију о њему Бајић је добио од извесне Даринке Трифуновић: „Једног јесењег магловитог дана после подне загроктале су пушке”⁴, а затим је жена поменутог Ђеровића кукајући отишла да пријави убиство мужа: „У ноћи тамној опљачкане су породице Браловић и Јочовић.”⁵

Слична судбина задесила је и Јеврема Софронијевића из села Добриња. Јевремова снаја обавестила је Бајића да њен свекар сарађује са окупатором. Кућа му је убрзо нападнута и после краћег пушкарања он је убијен, а потом и опљачкан. Пошто је био познат по богатству, претпоставља се да су нападачи са собом понели позамашан плен у дукатима и злату.

Поред Јеврема Софронијевића, аустријски доушници у Добрињи били су и Живојин Достанић и Мато Јевђенијевић. Живојин је прикупљао податке о кретању сумњивих особа, наоружаних група и са великим интересовањем пратио групу Исидора Бајића. Скован је план како да се казни Живојин Достанић. У кући Божане Јочовић организовано је прело, а међу позванима налазио се и Живојин. Ситуација је вешто инсценирана, па се на прелу појави и Бајић са својим људима. Пошто је аустријски доушник претучен, Бајић се обрати присутнима: „Ми се боримо и трунемо у шуми, а овакви издржавају аустријску војску и жандармерију”⁶

3 | Према казивању Милића Јеремића, Горња Добриња, 10. фебруар 1989.

4 | Према казивању Милоша Јефтовића, село Дружетићи, 23. фебруар 1989.

5 | Према казивању проте Милојка Петровића, Чачак, 28. фебруар 1989.

6 | Према казивању Предрага Јевђенијевића, село Горња Добриња, 10. март 1989.

Сазнавши за овај догађај, жандарми из Горње Добриње запалили су кућу Божане Јочовић.

Други доушник, Мато Јевђенијевић, из страха није смео да остане код куће, па је већи део дана проводио у жандармеријској станици Горње Добриње.

Слични догађаји били су чести. Дешавало се да нападачи остану непознати. Било је и оних који су пљачкали користећи лажно име - Исидор Бајић. То ће имати негативне последице на његов каснији живот.

Ноћ је била поуздан савезник разбојника, али ни она није могла све да сакрије.

У ваљевском округу, код села Мионица, Миленко Јевтовић и Миленко Достанић из Добриње опљачкали су златан накит неке жене. При бекству, један од њих је расечен секиром. Приликом пљачке представили су се као Исидор и Никета Бајић.

Сличан догађај одиграо се у селу Зеоке, код куће Драгомира Ђаловића. Група наоружаних људи једне ноћи закуца на врата, тражећи храну и дукате. Немајући другог излаза, Драгомир је дао непознатим посетиоцима оно што су тражили. Највећи растом представио се као Исидор Бајић. С обзиром на његову конституцију и висину, очигледно се радило о некаквој банди разбојника, јер је Бајић био низак растом.

Од успостављања окупације, у већем броју округа Гувернмана створене су повољне околности за деловање ситних лопова и пљачкаша. Народ је такве људе одувек мрзео, а та мржња појачала се током окупације. Сељаштво је било притиснуто многим обавезама. Почетком 1916. године завладала је глад и немаштина, па им је лоповлук поврх свега тешко падао. Према народном казивању Бајић је сузбијао такве појаве, отимао од лопова и давао сиротињи. Ухваћеним лоповима је претио смрћу или их је батинао, а затим је имао обичај да каже: „Ради таквих сам и отишао у шуму.”⁷

Због односа према окупатору, његовим сарадницима и лоповима, Бајић је наилазио на симпатије локалног становништва. За све своје противнике постао је страх и трепет.

Делатност Бајића и његове групе не значи „да и он није имао ту прилику када је требало да се обуче, да не буде исцепан, да не буде гладан.”⁸ У таквим ситуацијама лако се могла прећи она црта иза које се ступа у разбојништво. Али много је више неистинитих притужби на његово име од онога што се у стварности догодило. Дешавало се да су поједини чланови дружине предузимали неке акције на своју руку и да су при том изговарали име Исидора Бајића.

У духу хајдучке традиције, Бајићева дружина би своју делатност интензивирала од почетка пролећа до краја јесени, а затим би просто нестајали, упркос густој доушничкој мрежи.

7 | Према казивању Предрага Јевђенијевића, село Горња Добриња 10. марта 1989.

8 | Према казивању проте Милоја Петровића, Чачак 28. фебруара 1989.

Једно од сигурних уточишта било је код Михаила Чвркића у селу Рошцима на обронцима Каблара. Ова област је у време окупације припадала рудничком срезу, односно горњомилановачком округу. С обзиром на физички недостатак као последицу рањавања 1914 - 1915. године, Михаило Чвркић није мобилисан. За време окупације остао је код куће. Његов отац Периша био је радикалски првак, лични пријатељ краља Петра I и регента Александра и један од ретких имућних људи који нису сарађивали са окупатором. Био је наклоњен онима који су окупатору и његовим помагачима пружали отпор, што га је повезало са Исидором Бајићем. Чвркићева намера била је да у окупацији стекне и материјалну и политичку корист. Интелектуално јачи од Бајића, лако је успео да га придобије за своје потребе. Бајић је постао Чвркићева продужена рука, јер је по његовом налогу јурио лопове, батинао сараднике окупатора, а евентуални плен је склањао на сигурно место.

Током пролећа и лета 1917. године, у Гувернману је дошло до умножавања већих или мањих наоружаних група које су на различите начине угрожавале постојећи поредак. Напади на Србе који су сарађивали са окупатором, као и на њихову имовину, постали су учесталији. Да би се такви напади спречили, власти су током августа по окрузима упутили појачања у људству, која су имала за циљ да прочешљају брдовите пределе, похватају сумњиве и успоставе ред и мир.

Сличне прилике биле су у ужичком округу. Потере за Бајићем и његовим људима постале су чешће него иначе, што ће довести до његовог хапшења. Окован је и одведен у пожешки затвор.

Захваљујући својој спретности, успео је да побегне, али је због окова бекство било успорено. Упркос томе, стигао је до села Здравчићи где је имао своје јатаке, али „четири дана је путовао непун километар да би до њих дошао”⁹. Ту се ослободио окова, а затим поново окупио своје људе.

Те године ужички округ врвео је од аустријских жандарма, што није спречавало Бајића и његову дружину да наставе своју активност. У селу Жежевици, код кафане Драга Ђукића, одржавао се вашар на коме се појавио Бајић са својим људима. Аустријски дужник Раде Тодоровић инсценирао је уз помоћ једне девојке да се Никета Бајић одвоји од осталих и пође са њом. Недалеко од кафане одјекнуло је неколико хитаца. Дошло је до опште пометње. Остатак дружине се извукао, али не и Никета Бајић.

По другој верзији, Никета Бајић дочекао је крај рата, после чега је ухваћен и осуђен на двадесет година робије. После одлежане казне, вратио се у село Дружетићи и код куће Борислава Миловановића покупио је злато које је опљачкао током рата. Даљи траг му се губи, али се у причама помиње да је остатак живота провео у Београду.

Због појачане активности жандармерије, Бајић је одлучио да напусти ужички округ и тако завара траг. Са својим људима пошао је у Мачву, где је имао своје јатаке. Али ни тамо нису имали мира. У једној кући напала их је

жандармерија, да би после краћег пушкарања успели да побегну у непознатом правцу.

Сличан догађај одиграо се у горњомилановачком округу, код села Бруснице. Бајић је са својом групом налетео на жандармеријску потрагу. Дошло је до обрачуна који је трајао скоро пола сата. Два аустријска жандарма су погинула, док са друге стране није било губитака.

До краја 1917. године наступило је време скривања и избегавања директних сукоба.

Изузетак је био напад на аустријску комору код места Трешњица које се налази на пола пута између Пожеге и Жежевице. По селима пожешког среза окупатор је од сељака прикупио нарез у пшеници, сувим шљивама, стоци и све је то натоварено на неколико запрежних кола. Приликом узимања нареза, примењивано је и насиље. Сазнавши за то, Бајић одлучи да изврши препад на аустријску комору. Постављена је заседа и када је комора наишла, отворена је ватра. У нападу је убијено неколико војника, а остали су нестали у паничном бегу. Намирнице су углавном враћене онима од којих су и узете.

Почетком 1918. године извештаји из Гувернмана говоре о све већем броју разбојничких препада и сукоба жандармерије с наоружаним четама.

Безбедносне прилике су се погоршале до те мере, да је окупатору једино остало да се нада бољим данима. На сваком кораку се осећало да је окупациона власт пољуљана. Због тога су уложени знатни напори да се стане на пут наоружаним четама, те да се њихови јатаци похалсе и открију скровишта оружја. Упркос привидном успеху на том пољу, број нових чета и четовођа се повећавао. У пожешком срезу ужичког округа, током пролећа 1918. године „одржала се чета чији је вођа Радосав Краљевић са четири до пет људи, а у срезу Бајина Башта креће се разбојничка чета (Калуђер) под вођством попа Захарије Милетића, снаге шест до осам људи”.¹⁰

„У срезу Пожега недела чини чета Исидора Бајића, чија је снага једанаест људи”.¹¹ Ова чета се помиње и у аустријским документима за јун, где се за њу каже да „разбојништва чини у Горњој Добрињи”.¹²

У окрузима који су се налазили северније све је било живље, посебно у Шумадији. Број препада био је у сталном порасту.

Чете су деловале као спонтано створене оружане групе које је водио понос или авантуризам, а најчешће патриотизам. Њихово бројно стање износило је пет до петнаест људи. Распрострањеност и активности ових чета допринели су поткопавању успостављене власти.

10 Krigsarchiv, Wien, K.u.K. Militargeneralgouvernement (Serbien, fas. 59, Izveštaji carsko-kraljevske žandarmerijske komande u Beogradu, E. Res, Nr. 254 Adj. Beograd od 21. 04. 1918).

11 Krigsarchiv, Wien, K.u.K. Militargeneralgouvernement (Serbien, fas. 59, Izveštaji carsko-kraljevske žandarmerijske komande u Beogradu, E. Res, Nr. 254/1 254/2 Adj. Beograd od 26.06.1918).

12 Исто.

После пробоја Солунског фронта (15. септембра 1918) и капитулације Бугарске (29. новембра 1918), аустроугарска и немачка војска започињу припреме за повлачење из Србије. То је довело до непрестаног раста оружаних група.

Поред чета, присутан је и већи број банди које су вешто користиле новостворену ситуацију за пљачку, отимачину, па и убиства. На челу једне такве банде налазио се Новак Павловић из Табановића: „Једне ноћи та четничка банда дође у Овчар Бању, нападне закупца Јакова Белошевића, изудара га, и однесе му паре што их је био зарадио.”¹³

Крајем септембра 1918, Аустријанци су своје повлачење усмерили у правцу Београда. Почеле су се преносити вести о њиховом пропадању и продирању српске војске са Солунског фронта. Због тога су напади на аустријске војнике постали свакодневни, при чему је оштећења трпела и железница.

У намери да успори непријатељско повлачење из Ужица према Чачку, Горњем Милановцу и даље, ка Београду, Исидор Бајић је са Михаилом Чвркићем дошао на идеју да одшрафи пругу у Овчар Бањи, преко пута манастира Никоље. Постављена је стража и, уз помоћ одговарајућих кључева, пруга је била одшрафљена. Аустријски воз, који је ишао из Ужица са пуним товаром намирница, на том месту је излетео из шина и сурвао се према левој обали Западне Мораве. У акцији је ангажован велики број људи из околних села. Намирнице из воза изношене су неколико дана, а позамашан део плена завршио је код Михаила Чвркића. Догађај се одиграо крајем септембра или почетком октобра 1918. године.

Ова акција за Бајића и његову чету представља врхунац активности у време окупације, како по обиму, тако и по карактеру, „и она им се рачуна у добро дело.”¹⁴

Напредовање српске војске било је муњевито. Градови су ослобађани један за другим. У ослобођено Ужице заједно су ушле чете Захарија Милетића (Калуђер) и Исидора Бајића. Испред Учитељске школе Бајић је говорио окупљенима о предстојећем ослобођењу целе Србије, и да више неће бити нареза ни окупаторског режима. Кратко време је са својим људима провео у приспелој српској војсци, али су убрзо почеле пристизати притужбе да је палио куће, пљачкао, отимао, да је на силу терао појединце да му буду јатаци.

Немајући другог избора, Бајић је одлучио да се „врати” у шуму. Због тога су га власти прогласиле хајдуком и убрзо уцениле његову главу. Тадашње новине су писале: „Ко га ухвати или поткаже где је биће награђен са 3000 динара.”¹⁵ Награда је убрзо повећана на 6.000 динара. У новоствореној Краљевини СХС није било места за миран живот људи попут Исидора Бајића. Поново је наступило време бежања и скривања, али захваљујући својим јатацима, врло успешно је избегавао жандармеријске патроле.

13 | Милан Антонијевић, Подаци о Овчар Бањи (препис – Миладин Вукосављевић).

14 | Према казивању проте Милоја Петровића, Чачак, 28. фебруар 1989.

15 | Према казивању Милоша Јефтовића, село Дружетићи, 23. фебруар 1989.

У депеши Министарства унутрашњих дела од 15. септембра 1920. године стајало је: „Уцену хајдука Исидора Бајића повисио сам од шест до десет хиљада динара, а Јелисава Василијевића и Милије Продановића од три на шест хиљада динара”.¹⁶ У депеши је даље стајало „Достављам да одмах обзнаните свуда по свим општинама, предузмете иначе све друге мере да се они што пре похватају и побију.”¹⁷ Повишена уцена и најверније Бајићеве јатаке није могла оставити равнодушним. Његов побратим Виктор Максимовић из Богданице преко ноћи је више заволео новац од свог побратима. Поведећи се за тим, крајем 1920. године је са братом Милисавом у својој кући савладао Исидора Бајића, а затим га свезао конопцем. Одмах је обавестио жандармерију у Каменици. Жандарми су га у оковима спровели у Пожегу, а потом у Ужице, где му је суђено. Првостепена пресуда била је смртна казна. Али, он успева да о свему обавести Михаила Чвркића, тада председника рожачке општине, а овај министра правде Драгишу Ђурића. Захваљујући томе, процес је обновљен, па је смртна казна преиначена у двадесетогодишњу робију. На издржавање казне Бајић је отишао почетком 1921. године. Првих шест година одлежао је у Сремској Митровици, у друштву познатих комуниста, као што су Моша Пијаде и Родољуб Чолаковић. Својим идејама они су знатно утицали на његов даљи живот.

После тамновања у Сремској Митровици, Бајић је пребачен у Пожаревац, где је и одлежао остатак казне. Ту је научио кројачки занат, и то врло успешно. Због доброг владања, 1933. године излази на условну слободу. По изласку из затвора извесно време је радио као кројач у Каменици. Занат је преносио на своје ученике. Пошто му је држава одузела целокупан иметак, морао је да почне из почетка. Желео је да створи породицу, па се „привенчао” са удовицом Дринком Трифуновић из села Гојна Гора.

До 1941. године Исидор Бајић је највећи део времена проводио на њиви, вредно радећи. Прича се да је окопавао њиву, чак и под светлошћу фењера. Плод његовог рада био је стварање имовине у стоци, житарицама и земљи.

Када је почео јулски устанак у Србији 1941. године, Бајић прилази четницима и постаје саветник четничког команданта Раковића. На почетку грађанског рата између четника и партизана доноси одлуку да се врати кући, јер „неће да присуствује тамо где се бију Срби између себе.”¹⁸

Наредне четири године провео је углавном код своје куће, али је био симпатизер партизанског покрета. Захваљујући томе, постао је први послератни председник општине Гојна Гора. Без обзира на његову прошлост, народ овог краја је у њега имао пуно поверење, тако да је председник општине био скоро две године.

Животни пут хајдука Исидора Бајића, како је уклесано на његовом споменику, завршио се у селу Гојна Гора 14. октобра 1957. године.

16 | ИАЧ, Суд општине чачанске, К – 4, бр. 11525.

17 | Исто.

18 | Према казивању Милоша Јефтовића, село Дружетићи, 23. фебруар 1989.

*
* *

Овај рад највећим делом се базира на усменом предању Бајићевих савременика и оних који су га знали из прича, али не би био комплетан без описа његових физичких и менталних особености. Није, дакле, реч о „високом делији”, већ о човеку ниског раста. Био је сналажљив, окретан, брз, храбар, истрајан, човек неисцрпне енергије и несаломивог духа. Понекад груб, али увек праведан. Шта је за њега била правда види се из напред изложеног. Његово деловање је, без икакве сумње, део целокупног отпора српског становништва у време аустроугарске окупације 1916-1918. године. Народ га је обично називао хајдуком, а његову групу дружином. У извештајима царско-краљевске жандармеријске команде среће се назив четовође. Боравећи у шуми, попримио је особине које ће носити до краја живота. Савременици кажу да је имао праву хајдучку ногу, да се није могао чути када иде кроз шуму или кад улази у кућу, да се није дешавало да на некога повиси тон.

Сам назив *хајдук* датира из периода након завршеног Првог светског рата, када му је глава уцењена због наводног насиља, пљачке, убиства. Многи су због таквих дела остали некажњени, вешто прикривши своје трагове.

По изласку из затвора, у одбрану за приписана убиства (која није починио), говорио је да никада није упрљао руке крвљу. Казна за његова „недела” свакако је била превисока, што, с друге стране, не значи да појединих застрашивања није било.

Ретки су људи са биографијом сличној Бајићевој. Прича од војника дезертера, четовође, хајдука, кројача, обичног сељака до председника општине, говори о необичној трансформацији личности овог човека. Намера аутора била је да такву причу сачува од заборавља и да, колико је то могуће, осветли његову личност.

Folk Legends about Outlaw Isidor Bajic

After retreating of Serbian army in the autumn of 1915, many wounded, sick soldiers and officers, or soldiers who deserted, remained behind the enemy's line. They were potential resistance force in the Austro-Hungarian occupation from 1916 to 1918.

One of them was corporal of Serbian army Isidor Bajic from the village Bogdanica. In Austrian documents his acting was named as trooping and his group a troop, while in the legend he was presented as an outlaw.

In the region of Uzice, Gornji Milanovac and Cacak the company of Isidor Bajic was punishing Austrian informers, attacked police stations and patrols, sabotaged the railway.

Горан ДЖОКОВИЋ

There were burglaries in those actions. That is why after the war Isidor Bajic was blackmailed as an outlaw and in 1921 he was arrested and sentenced to 20 years imprisonment. He was released after twelve years from the prison because of good behaviour. He came to Kamenica, formed a family and lived a peaceful family life. He lived until 1957.

Thanks to the folk legend, life story of the outlaw Isidor Bajic has not been forgotten.

Goran DZOKOVIC

Les traditions nationales à propos du haïdouk Isidor Bajic

Après le repli de l'armée serbe, en automne de l'année 1915, beaucoup de soldats, de sous-officiers et d'officiers, pour cause de blessure, de maladie ou de désertion, restèrent derrière le front ennemi. Ils formèrent la force potentielle de résistance à l'occupation austro-hongroise de l'année 1916 jusqu'à l'année 1918.

Un d'entre eux fut également le caporal de l'Armée serbe Isidor Bajic du village de Bogdanice. Dans les documents autrichiens, son action fut mentionnée comme une guérilla et sa troupe comme une compagnie, tandis que la tradition nationale le présentait comme un haïdouk.

Sur l'étendue de la circonscription d'Uzice, de Gornji Milanovac et de Cacak, la compagnie d'Isidor Bajic punissait les dénonciateurs autrichiens, attaqua les postes de gendarmerie, effectua des sabotages sur les chemins de fer.

Lors de ces actions se déroulèrent des brigandages. À cause de cela, après la fin de la guerre, la tête d'Isidor Bajic fut mise à prix en tant que haïdouk, il fut incarcéré en 1921 et condamné à vingt ans de travaux forcés. En raison de bonne conduite, après douze années, il fut relâché. Il vint à Kamenica, puis fonda une famille et se consacra à une vie de famille paisible. Il vécut jusqu'à l'année 1957.

Grâce à la tradition nationale, l'histoire de la vie du haïdouk Isidor Bajic n'est pas mise en oubli.

Goran DJOKOVIC

Сл. 1 Исидор Бајић

Сл. 2 Михаило Чвркић

Сл. 3 Срушени воз у Овчарско-кабларској клисури при одступању Аустријанаца 1918. године (извор: Архив Србије - Београд, фонд : 3. Ф, К-6, инв. број 134/18

Сл. 4 Кућа у Гојној Гори у којој је живео Исидор Бајић по изласку из затвора

Сл. 5 Споменик хајдука Исидора Бајића